

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Ministerstwo
Klimatu i Środowiska

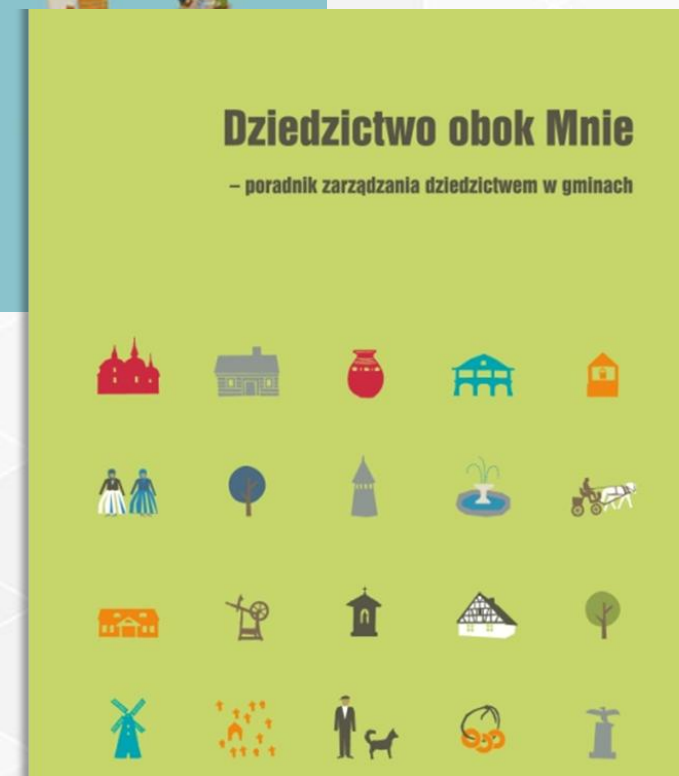
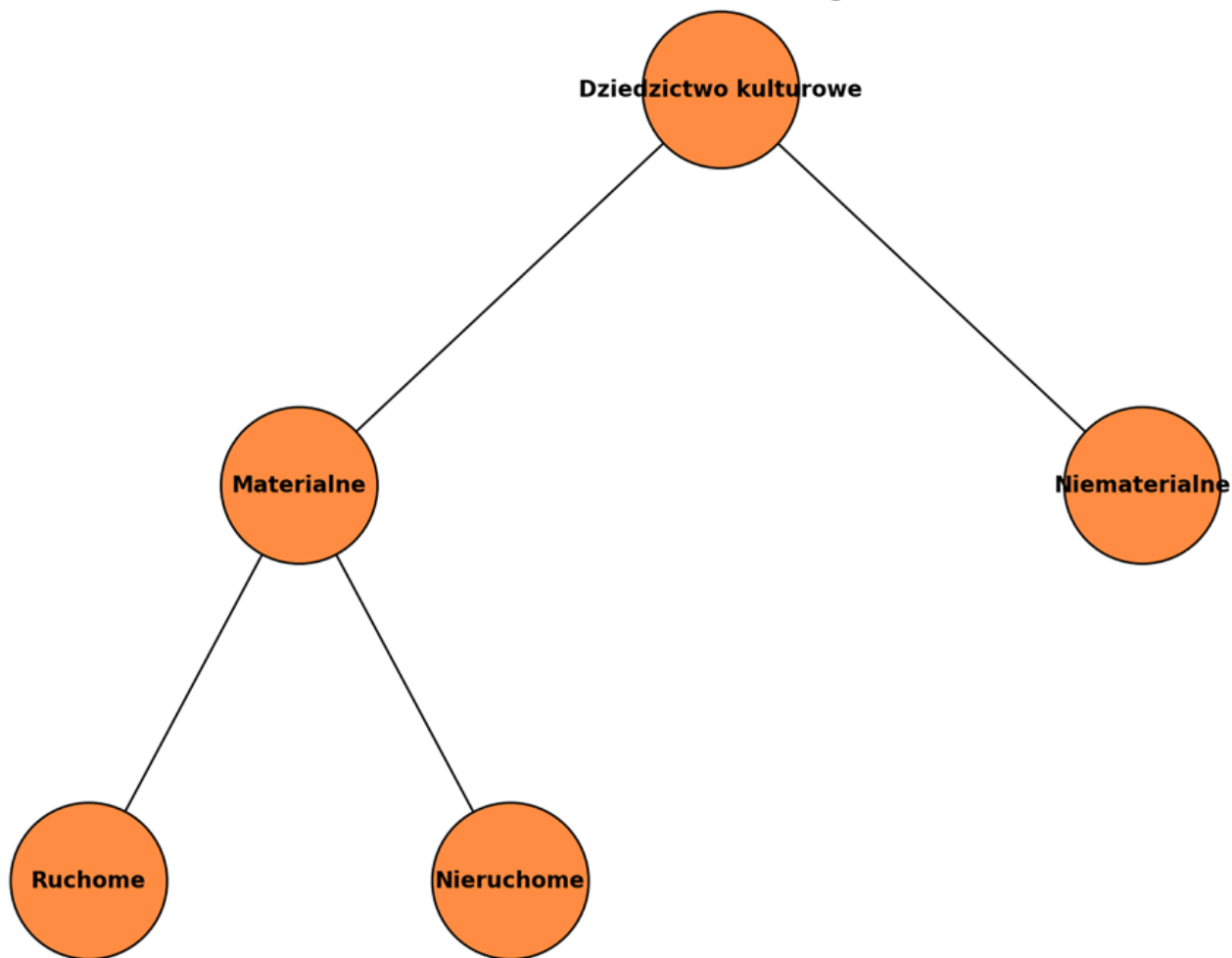
Budowanie odporności na skutki zmiany klimatu na terenach znajdujących się pod ochroną konserwatora zabytków

Maria Badeńska-Stapp

KONFERENCJA INAUGURUJĄCA PROJEKT
Wsparcie działań adaptacyjnych dla Polski Wschodniej
Żyrardów, 22-23 września 2025 r.

| Dziedzictwo kulturowe

Podział dziedzictwa kulturowego

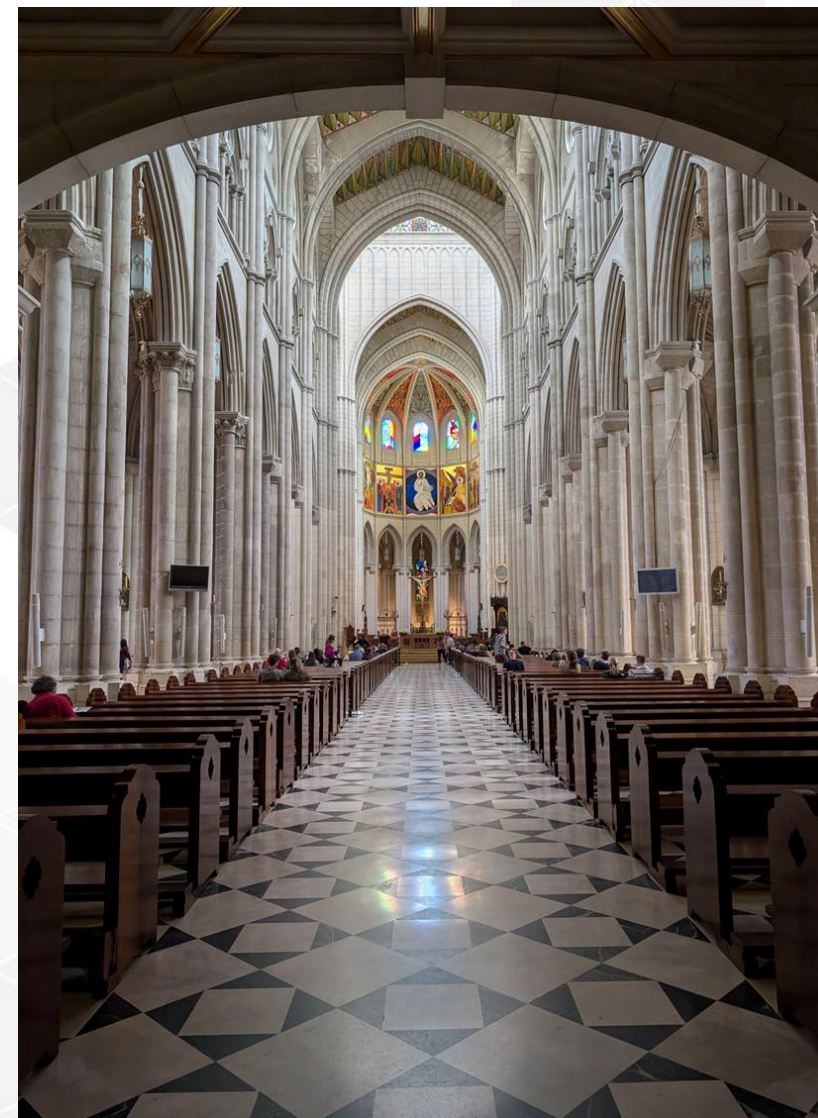

|zabytki

zabytek

nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową

zabytek nieruchomy nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości. Bez względu na stan zachowania podlegają ochronie zabytki będące: **krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi**, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, **cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni**,

Zmiany klimatu

W dokumencie Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 przeanalizowano obecne i oczekiwane zmiany klimatu, w tym scenariusze zmian klimatu dla Polski do roku 2030, które wykazały, że w tym okresie największe zagrożenie dla gospodarki i społeczeństwa będą stanowiły **ekstremalne zjawiska pogodowe (nawalne deszcze, powodzie, podtopienia, fale upałów, susze, huragany, osuwiska)**. Zjawiska te będą występować z coraz większą częstotliwością i natężeniem oraz będą dotyczyć **coraz większych obszarów kraju**. (...) W dwóch ostatnich dekadach mamy do czynienia ze **wzrostem liczby dni z temperaturą wysoką i systematycznym spadkiem liczby dni z temperaturą ujemną**. Konsekwencją m.in. zmian temperatury zwłaszcza maksymalnej jest trwałość okresów suchych (...) **Okresy suche wydłużają się najbardziej we wschodniej i południowo-wschodniej Polsce, podobnie jak i okresy mokre.**

<https://www.gov.pl/web/klimat/adaptacja-do-zmian-klimatu>

Zmiany klimatu

Zmiany klimatyczne w ciągu następnych 100 lat prawdopodobnie będą miały różnorodne bezpośrednie i pośrednie skutki dla środowiska naturalnego i materialnego, w tym **dla historycznego środowiska zbudowanego**. Ważnymi zmianami będą różnice w temperaturze i opadach, ekstremalne zjawiska klimatyczne oraz zmiany warunków glebowych, poziomu wód gruntowych i poziomu morza. **Niektóre procesy rozkładu budynków zostaną przyspieszone lub pogorszone przez zmiany klimatyczne, inne zostaną opóźnione.** Podczas gdy skutki dla poszczególnych procesów mogą być opisane, trudno ocenić ogólne ryzyko związane ze zmianami klimatycznymi na podstawie dostępnych obecnie danych. **Połączenie globalnych zmian z reakcją powierzchni materiałowych struktur archeologicznych i historycznych pozostaje wyzwaniem.**

https://cordis.europa.eu/docs/results/501/501837/124722791-6_en.pdf

I „Dziedzictwo kulturowe w antropocenie”

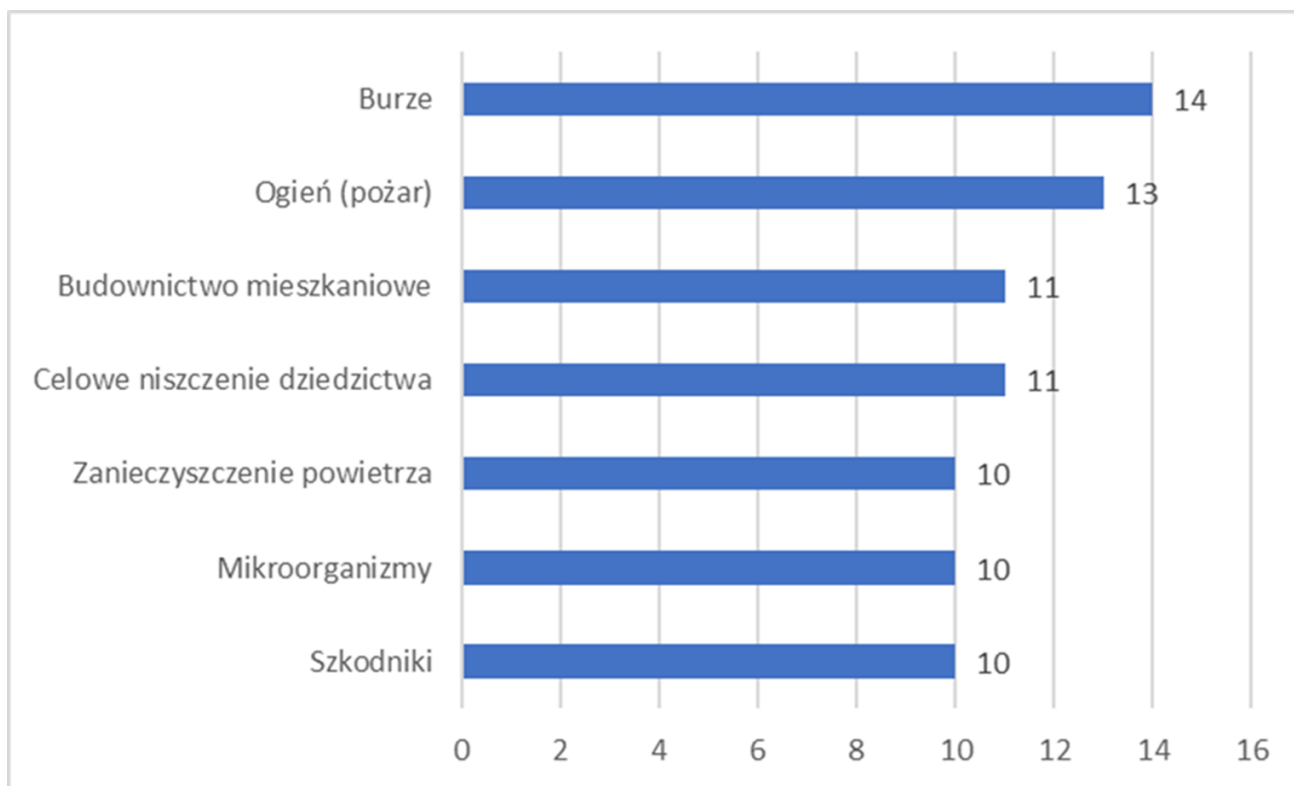
BADANIA

- Polskie obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa a zmiany klimatyczne. Wiedza, potrzeby, możliwości (2023)
- Wpływ zmian klimatu na pomniki historii (2024)

Celem badań jest dostarczenie szczegółowych informacji na temat wpływu zmian klimatu na pomniki historii i miejsca światowego dziedzictwa w Polsce oraz wskazanie działań adaptacyjnych, które pozwolą je chronić. Wyniki badań mogą być szczególnie istotne dla osób zajmujących się szeroko pojętym dziedzictwem kulturowym, w tym dla zarządców pomników historii i miejsc światowego dziedzictwa którzy będą mogli je wykorzystać do opracowywania strategii ochrony obiektów

I „Dziedzictwo kulturowe w antropocenie”

67%

dostrzega skutki zmian klimatycznych w ostatnich latach

55%

widzi oddziaływanie zmian klimatycznych na zarządzany przez siebie Pomnik Historii

81%

wskazało, że w przypadku zarządzanego przez nich obiektu występuje negatywny wpływ przynajmniej jednego z czynników

| Zielone zabytkowe rynki

1796 r. Rynek w Kocku wg akwareli Zygmunta Vogla.
elementy wyposażenia: rzeźba św. Heleny z krzyżem, usytuowana centralnie, ogrodzona niskim parkanem, zieleń- być może wokół rzeźby była roślinność
woda- studnia z daszkiem, przy niej beczki z wodą;
funkcja: targowa, miejsce zgromadzeń i spotkań (kościół i ratusz)

| Zielone zabytkowe rynki

Wytyczne Generalnego Konservatora Zabytków:

- 2 sierpnia 2019 dot. zieleni na rynkach
- 23 lipca 2021 dot. rewitalizacji zabytkowych rynków, placów, a nawet dzielnic miejskich, polegającą na eliminacji zieleni, usuwaniu historycznych nawierzchni i zastępowaniu ich betonem lub asfaltem

Zielone zabytkowe rynki

Pomimo, że komponowana zieleń pojawiła się na rynkach masowo dopiero w XX wieku. Niestety w ostatnich latach na skutek błędnej interpretacji funkcji współczesnego rynku służby konserwatorskie wydawały zgody na usuwanie drzew i komponowanej zieleni z ich obszarów. Doprowadziło to do nieodwracalnych zmian w ich wyglądzie i licznych skarg mieszkańców.

| Zielone zabytkowe rynki

1915 r. Augustów, w. podlaskie.
zieleń: drzewostan porastający
centralną część rynku, widoczny na
fotografii z 1915 r. z pewnością
pochodzi co najmniej z 1 poł. XIX w.;
przy pierzejach rząd drzew (nieco
młodszych) z formowanymi koronami
funkcja: targowa, miejsce zgromadzeń i
spotkań

| Zielone zabytkowe rynki

Komponowaną zielen można jednak pogodzić ze współczesną funkcją rynków, w tym reprezentacyjną. Należy zatem dążyć do przywrócenia w uzasadnionych przypadkach zieleni – jako ważnego elementu zagospodarowania przestrzeni rynkowych. W tym celu należy przede wszystkim wykorzystywać określone gatunki drzew liściastych (nierekomendowane są drzewa iglaste i tuje) charakterystyczne dla polskiego krajobrazu.

| Zielone zabytkowe rynki

Niedopuszczalne jest niszczenie w ramach prac rewitalizacyjnych i modernizacyjnych wypracowanych już w okresie międzywojennym konceptji zazieleniania placów, skwerów, ulic, promenad i bulwarów, jako namacalnych dowodów poprawy sanitarnej miast zduszonych i zanieczyszczonych przez rewolucję przemysłową. Nie należy zapominać o wielkoobszarowych systemach zieleni, które zaplanowane na początku XX wieku, często wsparte na idei miasta-ogrodu miały zapewnić przez kolejne dziesięciolecia komfortowe, jakościowe i przyjazne dla mieszkańców dużych miast warunki życia. **Usuwanie zdrowych drzew, które kilkadziesiąt lat temu nasi poprzednicy nasadzali z nadzieją poprawy życia w mieście, posługiwanie się argumentacją przywracania rynkom i placom ich pierwotnej funkcji wykreowanej w średniowieczu, jest działaniem fałszywym, jeżeli efektem końcowym pozostaje betonowa płaszczyzna placu z parkingiem podziemnym i donicami zamiast starodrzewia.**

| Zielone zabytkowe rynki

*Ciechanów, w. mazowieckie
elementy wyposażenia: okrągła
fontanna zlokalizowana centralnie w
promienistym układzie dróg, w
późniejszym okresie zastąpiona
samolotem, ławki,...*

*zielen: szpaler smukłych, wysokich
drzew wzdłuż jednego z boków rynku;
szpalery drzew z formowanymi
koronami wzdłuż pierzei rynku;
wewnątrz skweru nasadzenia drzew i
krzewów*

funkcja: skwer rekreacyjny

| Zielone zabytkowe rynki

Chęciny, w. świętokrzyskie. Zaznaczenie dawnej, nieistniejącej średniowiecznej pierzei rynku za pomocą pasa roślinności oraz drewnianych belek określających miejsce badań archeologicznych potwierdzających lokalizację zabudowań

| Zielone zabytkowe rynki

Serock, w. mazowieckie- szpalery drzew podkreślają narys placu zagospodarowany zielenią

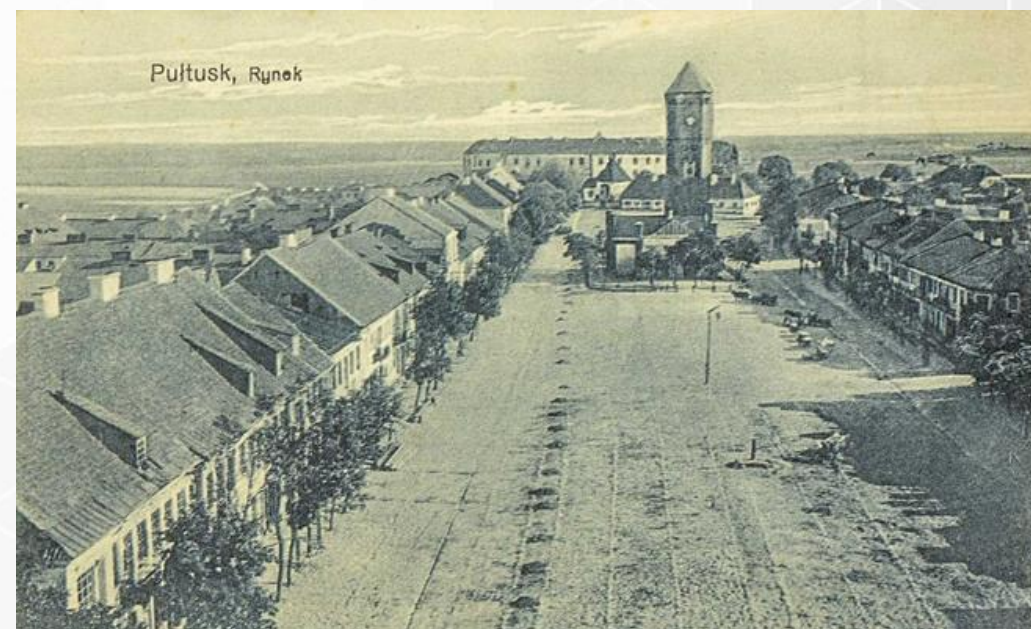
Gryfów Śląski, w. dolnośląskie- cały pas pod drzewami jest zagospodarowany zielenią

| Zielone zabytkowe rynki

*Rekomendacje dotyczące
współczesnego zagospodarowania
historycznych rynków*

Renata Stachańczyk
Iwona Wildner-Nurek

Narodowy Instytut Dziedzictwa
Dział krajobrazu i zieleni zabytkowej

Dziękuję za uwagę

Maria Badeńska-Stapp

Urząd Miasta Żyrardowa
mbadenska@zyrardow.pl

Narodowy Instytut Dziedzictwa
mbadenska@nid.pl

maria.badenska.stapp@gmail.com

